

УДК 339.13

**ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ
ПРОДАЖУ АВТОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ****Шевченко І.Ю., к.е.н.***E-mail: umka_shevchenko@mail.ru**Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У сучасних умовах інтенсифікації світових інтеграційних і глобалізаційних процесів рівень автомобілізації населення та розвитку національного ринку продажу автомобілів вже давно стали визначальними індикаторами як економічного, так і соціального розвитку держави. Метою статті є виявлення основних тенденцій і закономірностей розвитку ринку продажу автомобілів в Україні в період 2003–2013 рр. Методологію написання статті склали системний підхід і традиційні прийоми економічного ретроспективного аналізу. В результаті проведення прикладного дослідження виявлено такі основні тенденції та закономірності розвитку ринку продажу автомобілів в Україні в останнє десятиліття: 1) світові кризові явища спричинили катастрофічний спад темпів розвитку ринку продажу автомобілів (що склав не менше 70% за всіма основними показниками – виробництвом, первинними реєстраціями, експортом, імпортом і чистою пропозицією автомобілів). На даний момент в умовах поступового нарощування наявного парку автомобілів відбуваються певні регенераційні процеси на національному ринку продажу легкових, вантажних авто та автобусів, проте темпи цих процесів є доволі низькими; 2) низькою конкурентоспроможністю та слабким експортним потенціалом характеризувалися в досліджуваній період підприємства автомобілебудування в Україні, що в сукупності призвело до закономірного зменшення обсягу експорту за даним напрямом торгівлі; 3) в останнє десятиліття відбулася остаточна переорієнтація національного ринку продажу автомобілів із продукції вітчизняних автовиробників на продукцію зарубіжних автоконцернів: так, у всі з розглянутих періодів сальдо експортно-імпортних операцій за даним напрямом торгівлі закономірно було від'ємним. Виявлені тенденції та закономірності в сукупності вказують на значну нестабільність розвитку національного ринку продажу автомобілів, що робить актуальним проведення активної протекційної політики з боку держави з метою захисту інтересів вітчизняних автовиробників. Тим самим, результати дослідження становлять практичну цінність не лише для аналітиків ринку продажу автомобілів, а й для працівників органів державної влади.

Ключові слова: ринок продажу автомобілів, розвиток, автомобілізація населення, чиста пропозиція автомобілів

UDC 339.13

**TRENDS AND PATTERNS OF DEVELOPMENT OF THE CARS SALE
MARKET IN UKRAINE**

© Шевченко І.Ю., к.е.н., 2014

Shevchenko I.Y., PhD in Economics*E-mail: umka_shevchenko@mail.ru**Kharkiv National Automobile and Highway University*

In modern conditions of intensification of the world integration and globalization processes the level of the motorization of population and the level of development of the national cars sale market has already become crucial indicators of economic and social state development. The article aim is detection of the main trends and patterns of the national cars sale market development in Ukraine during 2003–2013 years. The methodology of the article writing amounted system approach and traditional methods of economic retrospective analysis. As a result of applied research the following trends and patterns of the cars sale market development in Ukraine in the past decade have been revealed: 1) the global crisis caused a catastrophic decline of rate of the cars sale market development (which amounted to at least 70% by all main indicators – production, initial registration, export, import and clean car supply). Currently in conditions of gradual extension of existing park of cars the certain regenerative processes have place at the national market of cars, trucks and buses sale, but the rates of these processes are rather low; 2) low competitiveness and weak export potential in the researched period were characterized by automobile industry enterprises in Ukraine, which in their entirety led to decline in regular exports in this area of trade; 3) in the past decade there was a definitive shift from domestic automakers produce to produce of foreign automakers at the national cars sale market: so, in all considered periods the balance of the import and export trade in this area was appropriately negative. Identified trends and patterns in total point to significant instability of development of the national cars sale market that makes it relevant carrying out the active protectoral state policy in order to protect interests of domestic automakers. Thus, the research results constitute practical value not only for analysts of the cars sale market, but also for the staff of public authorities.

Keywords: cars sale market, development, motorization of population, clean car supply

Актуальність проблеми. Трансформація та динамізм економічних відносин, інтенсифікація інтеграційних процесів національних економік, суттєва зміна ціннісних орієнтирів і пріоритетів у суспільстві, а також розширення джерел і рівня отримання доходу фізичними та юридичними особами у пострадянський період значною мірою вплинули на зростання автомобілізації населення та суб'єктів господарювання в Україні.

На сьогоднішній день рівень автомобілізації населення та, тим самим, рівень розвитку національного ринку продажу автомобілів є важливими показниками економічного та соціального розвитку держави.

Так, закономірно, що в топ–20 країн із найвищими показниками автомобілізації населення традиційно входять такі передові за економічним розвитком країни як США (765 авто/1000 осіб) (13–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення), Люксембург (686 авто/1000 осіб) (5–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення), Австралія (619 авто/1000 осіб) (19–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення), Канада (563 авто/1000 осіб) (18–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення), Австрія (558 авто/1000 осіб) (21–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення), Ісландія (522 авто/1000 осіб) (27–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення), Німеччина (519 авто/1000 осіб) (29–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення) та Норвегія (494 авто/1000 осіб) (10–е місце у світі за розміром ВВП на душу населення) [1, 2].

Тоді як Україна на даний момент за кількістю автомобілів, що приходяться на 1000 осіб населення (зі значенням даного показника на рівні 148 авто/1000 осіб) значно поступається навіть своїм найближчим сусідам – Російській Федерації (значення показника – 233 авто/1000 осіб), Білорусії (274 авто/1000 осіб) та Угорщині (298 авто/1000 осіб) [3, С. 101]. Ці дані вказують на існування певних обмежень для посилення автомобілізації населення України, що зумовлює актуальність дослідження особливостей функціонування національного ринку продажу автомобілів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Втім, не дивлячись на значну актуальність дослідження ринку продажу автомобілів України як перспективного напрямку торгівлі (особливо в умовах всесвітніх глобалізаційних процесів) та водночас індикатору соціально–економічного розвитку держави, дана проблематика є практично не розробленою вітчизняними вченими. Так, в останні роки лише окремим теоретичним і практичним аспектам функціонування ринку продажу автомобілів приділялася увага у наукових працях таких вітчизняних учених як: О. Андрєєв, К. Гапотченко, О. Карпов, Є. Колбасін, Ю. Пирожкова, В. Сержанов, С. Ширяєва і З. Толчанова (досліджували окремі нормативно–правові аспекти та аспекти державного регулювання й управління), М. Рахман (досліджував окремі зовнішньоекономічні аспекти), О. Юринець і О. Марущак [3] (досліджували окремі внутрішньоекономічні та зовнішньоекономічні аспекти), М. Стасишен і Д. Стасишен [4] (досліджували окремі внутрішньоекономічні, галузеві

та технологічні аспекти), О. Веремейчик, Н. Герасимяк, В. Кищун, Г. Прохницька (досліджували окремі маркетингові аспекти), П. Макаренко (досліджував окремі географічні аспекти).

Проте у переважній більшості зазначених наукових праць ринок продажу автомобілів не є основним об'єктом дослідження, а розглядається, як правило, в контексті проблематики забезпечення розвитку підприємств автомобілебудування чи підприємств автомобільного транспорту. Тому з огляду на певну обмеженість наукових розвідок у цій царині, вважаємо доцільним проведення прикладного дослідження з метою виявлення основних тенденцій і закономірностей розвитку ринку продажу автомобілів в Україні.

Метою роботи є виявлення основних тенденцій і закономірностей розвитку ринку продажу автомобілів в Україні в період 2003–2013 рр. із використанням системного підходу та традиційних прийомів економічного ретроспективного аналізу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Не дивлячись на низький рівень автомобілізації населення України, багато вітчизняних учених вважають перспективними галузями національної економіки автомобілебудування та автомобільний транспорт, підприємства яких є одними із основних суб'єктів ринку продажу автомобілів, формуючи пропозицію та попит відповідно. Так, за дослідженнями М. Стасишина та Д. Стасишина [4, С. 264–266], за останнє десятиліття рухомий склад автомобільного транспорту збільшився на 33,20% (у тому числі кількість пасажирських автобусів в експлуатації зросла на 56,74%), вантажообіг за автомобільним транспортом – на 196,89%, перевезення пасажирів автомобільним транспортом – на 41,26%. Безумовно, ці зміни є позитивними, тому слід дослідити яким чином вони знайшли відображення у розвитку національного ринку продажу автомобілів у зазначений період.

Основні результати прикладного дослідження наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка основних показників розвитку ринку продажу автомобілів в Україні в період 2003–2013 рр.*

Показники	Значення показників за роками										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Парк автомобілів, тис. од.,	6534,5	6741,9	6982,0	7294,0	7772,0	8345,0	9050,0	9222,0	9418,0	9536,0	9613,0
у т. ч. легковиків, тис. од.	5442,0	5603,0	5812,0	6070,0	6433,0	6932,0	7527,0	7685,0	7849,0	7915,0	8006,0
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	944,5	985,9	1015,0	1064,0	1172,0	1241,0	1347,0	1362,0	1394,0	1444,0	1429,0
у т. ч. автобусів, тис. од.	148,0	153,0	155,0	160,0	167,0	172,0	176,0	175,0	175,0	177,0	178,0

Продовження таблиці 1

Первинні реєстрації авто, тис. од.,	263,8	293,6	348,8	511,8	607,3	705,9	207,3	213,4	247,0	274,5	298,2
у т. ч. легкових, тис. од.	193,8	233,0	273,6	378,0	514,1	610,2	175,2	188,2	223,6	249,2	278,6
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	61,6	53,7	65,9	122,5	84,4	86,8	29,4	21,9	19,8	21,2	16,4
у т. ч. автобусів, тис. од.	8,4	6,9	9,3	11,3	8,8	8,9	2,7	3,3	3,6	4,1	3,2
Виробництво авто, тис. од.,	115,2	187,4	212,5	289,7	403,2	425,7	70,4	67,9	64,4	56,4	50,5
у т. ч. легкових, тис. од.	101,3	171,7	192,0	267,5	380,0	401,8	65,7	59,3	57,3	49,7	45,8
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	11,2	12,9	15,6	14,6	14,1	13,9	3,2	5,9	3,3	3,1	2,2
у т. ч. автобусів, тис. од.	2,7	2,8	4,9	7,6	9,1	10,0	1,5	2,7	3,8	3,5	2,5
Експорт авто, тис. од.,	5,7	8,6	13,7	42,9	74,2	77,4	20,1	19,3	18,4	17,9	17,2
у т. ч. легкових, тис. од.	1,3	3,1	7,5	38,9	68,6	73,3	18,1	16,2	15,3	15,1	14,7
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	4,2	5,2	5,7	3,3	4,3	2,5	1,7	2,6	2,5	2,2	1,9
у т. ч. автобусів, тис. од.	0,2	0,3	0,5	0,7	1,3	1,6	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6
Чиста пропозиція авто, тис. од.,**	109,5	178,8	198,8	246,8	329,0	348,3	50,3	48,6	46,0	38,5	33,3
у т. ч. легкових, тис. од.	100,0	168,6	184,5	228,6	311,4	328,5	47,6	43,1	42,0	34,6	31,1
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	7,1	7,8	9,9	11,3	9,8	11,4	1,5	3,3	0,9	0,9	0,3
у т. ч. автобусів, тис. од.	2,4	2,4	4,4	6,9	7,8	8,4	1,2	2,2	3,2	1,3	1,9
Імпорт авто, тис. од.,	154,1	122,1	179,4	305,7	343,9	489,7	88,5	164,9	175,5	189,3	206,0
у т. ч. легкових, тис. од.	93,3	69,8	106,0	178,9	259,6	376,0	61,3	106,7	115,2	127,0	143,0
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	54,6	48,1	68,7	122,2	81,4	109,2	26,3	56,6	57,1	58,2	60,1
у т. ч. автобусів, тис. од.	6,2	4,2	4,8	4,6	2,9	4,5	1,0	1,6	3,2	4,1	2,9

Продовження таблиці 1

Показники	Темпи зростання показників за роками**										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Парк автомобілів, тис. од.,	—	1,03	1,04	1,04	1,07	1,07	1,08	1,02	1,02	1,01	1,01
у т. ч. легкових, тис. од.	—	1,03	1,04	1,04	1,06	1,08	1,09	1,02	1,02	1,01	1,01
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	—	1,04	1,03	1,05	1,10	1,06	1,09	1,01	1,02	1,04	0,99
у т. ч. автобусів, тис. од.	—	1,03	1,01	1,03	1,04	1,03	1,02	0,99	1,00	1,01	1,01
Первинні реєстрації авто, тис. од.,	—	1,11	1,19	1,47	1,19	1,16	0,29	1,03	1,16	1,11	1,09
у т. ч. легкових, тис. од.	—	1,20	1,17	1,38	1,36	1,19	0,29	1,07	1,19	1,11	1,12
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	—	0,87	1,23	1,86	0,69	1,03	0,34	0,74	0,90	1,07	0,77
у т. ч. автобусів, тис. од.	—	0,82	1,35	1,22	0,77	1,02	0,30	1,25	1,08	1,14	0,78
Виробництво авто, тис. од.,	—	1,63	1,13	1,36	1,39	1,06	0,17	0,96	0,95	0,88	0,90
у т. ч. легкових, тис. од.	—	1,69	1,12	1,39	1,42	1,06	0,16	0,90	0,97	0,87	0,92
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	—	1,15	1,21	0,93	0,97	0,98	0,23	1,83	0,56	0,94	0,70
у т. ч. автобусів, тис. од.	—	1,03	1,76	1,57	1,19	1,10	0,15	1,83	1,40	0,93	0,71
Експорт авто, тис. од.,	—	1,51	1,59	3,13	1,73	1,04	0,26	0,96	0,95	0,97	0,96
у т. ч. легкових, тис. од.	—	2,38	2,42	5,19	1,76	1,07	0,25	0,90	0,94	0,99	0,97
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	—	1,25	1,11	0,57	1,31	0,59	0,69	1,49	0,96	0,90	0,87
у т. ч. автобусів, тис. од.	—	1,33	1,47	1,55	1,81	1,20	0,18	1,89	1,17	0,94	0,98
Чиста пропозиція авто, тис. од.,	—	1,63	1,11	1,24	1,33	1,06	0,14	0,97	0,95	0,84	0,87
у т. ч. легкових, тис. од.	—	1,69	1,09	1,24	1,36	1,05	0,14	0,91	0,97	0,82	0,90
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	—	1,10	1,28	1,14	0,87	1,16	0,13	2,21	0,25	1,08	0,29
у т. ч. автобусів, тис. од.	—	1,00	1,80	1,57	1,12	1,08	0,14	1,82	1,46	0,41	1,50
Імпорт авто, тис. од.,	—	0,79	1,47	1,70	1,12	1,42	0,18	1,86	1,06	1,08	1,09
у т. ч. легкових, тис. од.	—	0,75	1,52	1,69	1,45	1,45	0,16	1,74	1,08	1,10	1,13
у т. ч. вантажних авто, тис. од.	—	0,88	1,43	1,78	0,67	1,34	0,24	2,15	1,01	1,02	1,03
у т. ч. автобусів, тис. од.	—	0,68	1,14	0,97	0,63	1,55	0,21	1,73	1,95	1,28	0,71

* сформовано автором за даними джерел [5–12]; ** розраховано автором.

Як бачимо з табл. 1, катастрофічний вплив здійснили всесвітні кризові процеси на розвиток автомобілебудування та ринку продажу автомобілів в Україні у 2009 році: так, у цей період первинні реєстрації автомобілів зменшилися на 70,63%, обсяг виробництва автомобілів – на 83,46%, експорт автомобілів – на 74,03%, імпорт автомобілів – на 81,93%, чиста пропозиція автомобілів – на 85,56%. У подальші періоди значення даних показників демонстрували тенденцію до зростання, але ними так і не було досягнуто передкризових рівнів. Так, якщо порівнювати дані 2013 року з аналогічними даними 2008 року, то можна зробити такі висновки: на даний момент первинні реєстрації автомобілів становлять лише 42,24% значення цього показника у 2008 році, виробництво автомобілів – 11,86%, експорт автомобілів – 22,22%, імпорт автомобілів – 42,07%, чиста пропозиція автомобілів – 9,56%.

Разом з тим, як бачимо з табл. 1, у всі з розглянутих періодів відбувалося зростання парку автомобілів, при чому переважно саме парку легковиків, що вказує на регенераційні процеси на досліджуваному ринку – посилення попиту зі сторони не суб'єктів господарювання, а пересічних громадян. Втім, як свідчать отримані дані, темпи відновлення втраченого у кризовий період рівня розвитку ринку продажу автомобілів все ж є недостатніми.

Наступною виявленою тенденцією розвитку ринку продажу автомобілів в Україні є безумовно низький конкурентний і експортний потенціал вітчизняних автовиробників: так, зокрема, найвище значення частки виробництва автомобілів, що реалізується автовиробниками на експорт, дорівнювало 34% у 2013 році. При цьому таке значення показника забезпечувалося переважно високим рівнем експортування вантажних автомобілів.

Закономірно, що в умовах низької конкурентоспроможності вітчизняних автовиробників, імпорт автомобілів значно перевищує їх експорт: сальдо експортно-імпортних операцій за цим напрямом торгівлі є від'ємним у всі з досліджуваних періодів. Ці дані свідчать про втрату вітчизняними автовиробниками конкурентних позицій на національному ринку продажу легкових, вантажний авто та автобусів і, тим самим, остаточну переорієнтацію попиту та пропозиції на ринку продажу автомобілів із продукції вітчизняних автовиробників на продукцію зарубіжних автоконцернів.

Звичайно, виявлені тенденції та закономірності розвитку національного ринку продажу автомобілів в останнє десятиліття є вкрай негативними і свідчать, у першу чергу, про практичну незахищеність вітчизняних автовиробників і відсутність їх підтримки з боку держави.

Висновки. Таким чином, в результаті проведеного прикладного дослідження було виявлено такі основні тенденції та закономірності розвитку ринку продажу автомобілів в Україні в останнє десятиліття: 1) світові кризові явища спричинили катастрофічний спад темпів розвитку ринку продажу автомобілів (що склав не менше 70% за всіма основними показниками – виробництвом, первинними реєстраціями, експортом, імпортом і чистою пропозицією автомобілів). На даний момент в умовах поступового нарощування наявного парку автомобілів відбуваються певні регенераційні процеси на національному ринку продажу легкових, вантажних авто та автобусів, проте темпи цих процесів є доволі низькими; 2) низькою конкурентоспроможністю та слабким експортним потенціалом характеризувалися в досліджуваній період підприємства автомобілебудування в Україні, що в сукупності призвело до закономірного зменшення обсягу експорту за даним напрямом торгівлі; 3) в останнє десятиліття відбулася остаточна переорієнтація національного ринку продажу автомобілів із продукції вітчизняних автовиробників на продукцію зарубіжних автоконцернів: так, у всі з розглянутих періодів сальдо експортно–імпортних операцій за даним напрямом торгівлі закономірно було від’ємним.

Виявлені тенденції та закономірності в сукупності вказують на значну нестабільність розвитку національного ринку продажу автомобілів, що робить актуальним проведення активної протекційної політики з боку держави з метою захисту інтересів вітчизняних автовиробників, чим значною мірою визначаються перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Количество автомобилей на душу населения в странах мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://autoconsultant.com.ua/marketing/view/3928>. – Заголовок с экрана.
2. ВВП на душу населения по ППС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://total-rating.ru/37-vvp-na-dushu-naseleniya-po-pps.html>. – Заголовок с экрана.

3. Юринець О.В. Тенденції та перспективи розвитку автомобілебудівної галузі України у після кризовий період / О.В. Юринець, О.Я. Марущак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2013. – №754. – С. 99–105.
4. Стасишен М.С. Економіко–технологічні проблеми розвитку автомобільного транспорту України / М.С. Стасишен, Д.В. Стасишен // Збірник наукових праць Державного економіко–технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. – 2013. – Вип. 23–24. – С. 262–273.
5. Автотранспорт в Україні (2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrautoprom.com.ua/wpcontent/uploads/2013/10/Motor_vehicles_Ukraine-07.pdf. – Заголовок с екрана.
6. Автомобільна статистика України (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrautoprom.com.ua/wp-content/uploads/2013/10/stat-book_2008.pdf. – Заголовок з екрану.
7. Статистика виробництва автомобілів та розвитку авторинку України за 2009 р. (по місяцям року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/statistika/statistika-2009>. – Заголовок з екрану.
8. Автомобільна статистика України (2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrautoprom.com.ua/wp-content/uploads/2013/10/stat-book_2010.pdf. – Заголовок з екрану.
9. Обсяг виробництва автотранспортних засобів в Україні у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrautoprom.com.ua/wp-content/uploads/2013/10/stat-production_result-2011.pdf. – Заголовок з екрану.
10. Продажі нових автомобілів в Україні у 2011 р. (за марками) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrautoprom.com.ua/wp-content/uploads/2013/10/automarket_12-2011_result-2011.pdf. – Заголовок з екрану.
11. Статистика виробництва автомобілів та розвитку авторинку України за 2012 р. (по місяцям року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/statistika/statistika-2012>. – Заголовок з екрану.
12. Статистика виробництва автомобілів та розвитку авторинку України за 2013 р. (по місяцям року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/statistika/statistika-2013>. – Заголовок з екрану.